

О.О.Федотова, Ю.І.Шаповал*

ТАРАС ШЕВЧЕНКО Й РАДЯНСЬКА ЦЕНЗУРА

Розглядається проблема ідеологічної інтерпретації постаті Т.Шевченка в Україні за радянської доби. Висвітлюються особливості цензурування літературних творів митця та сценарію фільму режисера І.Савченка.

Ключові слова: Тарас Шевченко, Україна, радянська доба, цензурний контроль, літературні твори, сценарій фільму, Савченко.

Літературна спадщина Т.Шевченка, зважаючи на її національну спрямованість, за часів російського царату та впродовж радянської доби перебувала під пильною увагою органів контролю. Утім, політичний нагляд за духовним життям суспільства у СРСР мав свої особливості, оскільки базувався на ідеології «диктатури пролетаріату», що обумовлювало повну відсутність правових норм. Відтак будь-яке видання чи твір могли бути визнані «ідеологічно шкідливими». У цьому матеріалі автори переслідують дві мети: показати, як комуністична цензура ставилася до творів Т.Шевченка та на прикладі вперше друкованих документів, що стосуються сценарію фільму режисера І.Савченка, дати приклад того, як «модельовався» Шевченків образ для тодішнього суспільства.

Систему більшовицької цензури породив характер самої влади, її перманентне прагнення мати повну монополію на істину. За прийнятим у СРСР визначенням (воно зафіксоване, зокрема, у 1978 р. в одному з томів «Великої радянської енциклопедії»), цензура означала контроль офіційної (світської чи духовної) влади за змістом, випуском у світ і розповсюдженням друкованої продукції, змістом (виконанням, показом) п'єс та інших сценічних творів, кінофототворів, зразків образотворчого мистецтва, радіо-, телепередач, а інколи й приватного листування з метою перешкодити розповсюдженню ідей та відомостей, що кваліфікуються як небажані або шкідливі.

У 1922 р. з метою зведення всіх існуючих напрямів цензури під єдине керівництво народного комісаріату освіти було засноване Головне управління у справах літератури й видавництв (Головліт). Відомство повинно було стояти на сторожі політичних, ідеологічних, військово-економічних і культурних інтересів та здійснювало попередній і подальший контроль над видавничою діяльністю у цілому, крім господарських, фінансових та торговельних питань.

* Федотова Оксана Олегівна – доктор історичних наук, професор кафедри теорії, історії культури та музикознавства Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (Київ), e-mail: oxana68@ukr.net

Шаповал Юрій Іванович – доктор історичних наук, професор, головний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф.Кураса НАН України, e-mail: shapoval@ipien.gov.ua

Попередній контроль передбачав, що саме Головліт видавав дозволи на випуск у світ книжок, періодичних видань, затвердження редакційних колегій (відповідальних редакторів), відкриття видавництв і затвердження їх редакцій, складання орієнтовного плану видавничої продукції (з визначенням обсягу та проценту літератури по окремих жанрах і для окремих груп споживачів). Подальший контроль полягав в оцінці вже надрукованих праць, творів мистецтва, що побачили світ, та у вжитті заходів заборонного характеру щодо тих, хто порушував відповідні інструкції.

Зважаючи на наявність у той період великої кількості приватних і кооперативних видавничих організацій, одним із нагальних завдань Головліту став нагляд за їх функціонуванням. Так, приватним видавцям заборонили друкувати твори Т.Шевченка та деяких інших класиків української літератури, поклавши ці повноваження на державні видавництва. Очевидно, що на початковому етапі органи політичної цензури більше переймалися «ідеологічно невитриманими» передмовами до видань, аніж самими творами поета.

За комуністичного режиму трактування поглядів митця у системі «революційно-демократичних» координат було досить зручним і повністю вкладалося в канони влади. Сучасні літературознавці дотримуються думки про те, що політичні переконання Т.Шевченка визначити доволі складно, оскільки маємо вважати його, перш за все, поетом. Однак важко не погодитися з тим аргументом, що саме Шевченкова поезія ідентифікується як спрямована на захист нації, української історії, мови та культури. Завдяки національному характеру творчості та надзвичайній популярності в народі більшовицький режим так і не наважився викреслити Кобзаря з історії літератури. Ішлося радше про інструменталізацію Т.Шевченка, «адаптацію» його доробку під радянську дійсність, маніпулювання ним, вибіркове цитування. Як зауважував Є.Сверстюк, нерозумність прямої заборони вшанування Т.Шевченка пояснив більшовицький лідер В.Ленін ще 1914 р., коли писав, що така заборона – найкраща агітація супроти уряду: «Доводити вшанування до безглуздя – того більшовиків не треба було вчити. Вони вміли так “оформити” вшанованого, що й рідна мати не впізнає»¹.

Майже щорічно твори поета видавалися та перевидавалися величезними тиражами. Так, лише з 1920 до 1938 рр. побачили світ 182 назви видань загальним накладом 2 991 790 примірників². Слід констатувати: незважаючи на практично масове вилучення за радянських часів творів українських класиків, Шевченкові практично не вилучалися, про що свідчать документи Головліту та ЦК КП(б)У, а пізніше – Компартії України. Однак це не значить, що писемна поетова спадщина не зазнавала цензурування. Так, стараннями редакторів усі його тексти детально переглядалися на предмет усунення «крамольних» рядків (або й цілих творів) із підтекстом, що могло б завадити ідеологічній одноманітності.

¹ Сверстюк Є.О. Шевченко понад часом: Есеї. – Луцьк: К., 2011. – С.220.

² Див.: Карпінчук Г.В. Видання творів Тараса Шевченка 20–30-х рр. XX ст. в колекції Музею книги і друкарства України // Українська писемність та мова у манускриптах і друкарстві: Мат. 1-ї і 2-ї наук.-практ. конф., 10–11 листопада 2010 р., 9 листопада 2011 р.: до Дня української писемності та мови / Ред.-упор. Д.О.Палій. – К., 2012. – С.157.

Із перших років приходу до влади більшовики фактично намагалися довести, що Т.Шевченко – «їхній», і прагнули підтвердити це виданням його творчої спадщини. Однак спроба підготувати повне академічне зібрання у 8–10 томах завершилася виданням лише частини творів. За редакцією видатного літературознавця академіка С.Єфремова та з його ж вступними статтями побачили світ четвертий (1927 р.) і третій (1929 р.) томи. Над коментарями до них також працювали М.Новицький, Д.Ревуцький, П.Филипович, В.Міяковський, А.Лобода, П.Рулін, О.Новицький. Наприкінці 1920-х рр. розпочату роботу було припинено, незважаючи на практичну готовність укладеного О.Новицьким восьмого тому та сигнального примірника. Після арешту у 1929 р. С.Єфремова репресій з ярликом «шевченкознавець-націоналіст» зазнали В.Міяковський, С.Пилипенко, П.Филипович. Їх причетність до підготовки зібрання творів поета обумовила заборону видань із наступним зберіганням у бібліотечних спецфондах. Символічно й те, що саме у Шевченків день народження, 9 березня, у Харківському оперному театрі 1930 р. розпочався показовий політичний процес над представниками української інтелігенції, які нібито створили підпільну організацію – Спілка визволення України. Її лідером було оголошено саме академіка С.Єфремова³.

За твердженням мовознавця М.Зубкова, «витлумачувати» поета цензори почали в 1926 р. Від того часу кількість вилучених творів зростала в геометричній прогресії⁴. Із 1932 р., коли література підпала під тотальний контроль партійної цензури, літературний процес, за висловом літературознавця В.Агеевої, із «мистецтва пам'ятати» (1920-ті рр.) перетворюється на «мистецтво забування»⁵. Якщо 1932 р. «Кобзар» друкувався накладом 100 000, то в 1937 р. побачили світ лише 6500 примірників, розрахованих переважно на шкільну читацьку аудиторію.

1930-ті роки, по суті, стали втраченим періодом у сфері друкування творів Т.Шевченка та мали трагічні наслідки. Так, усі причетні до виходу у світ видання «Кобзаря» 1931 р. стали жертвою репресій. Обдарованого художника-ілюстратора В.Седляра розстріляли 12 липня 1937 р., а його творчий доробок було знищено⁶. У 1933 р. весь тираж тритомного видання Шевченкових творів за редакцією відомого літературознавця О.Дорошкевича цензура конфіскувала та вилучила з бібліотек і книготорговельної мережі. Ученого заарештували й відправили на заслання.

На цьому етапі активізувалася діяльність різного роду редколегій щодо випуску у світ творів поета. У 1934 р. на честь ювілейної дати Т.Шевченка стараннями редакторів-комуністів А.Хвилі, В.Затонського та літературознавця Є.Шаблювського було заплановано підготувати чотирнадцятитомне академічне видання творів Кобзаря (зауважимо, що через наступне посилення пошуків «українських буржуазних націоналістів» та всю контрукраїнізаційну кампанію

³ Див. докл.: Шаповал Ю.І. Справа «Спілки визволення України»: погляд із відстані 75 років // Український історичний журнал. – 2005. – №3. – С.132–143.

⁴ [Електронний ресурс]: <http://www.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/020223/>

⁵ Агеева В. Канон як мистецтво пам'ятати // Сучасність. – 2010. – №5. – С.153–163.

⁶ Див.: «Кобзар» у виконанні Василя Седляра // Вітчизна. – 1989. – №5. – С.205–208; Піскун І. Ілюстрації, що спотворюють зміст // Літературна газета. – 1933. – №25. – С.5.

згаданий проект завершити так і не вдалося – було видано лише перші два томи). Того самого року за участі згаданих осіб побачив світ збірник поезій із коментарями ідеологічного характеру до кожного твору. Невдовзі вони зазнали репресій. Книгу заборонили та вилучили з бібліотек і торговельної мережі.

Своєю чергою, на неоднозначні наслідки діяльності подібних офіційних редколегій та політредакцій указувала історик Н.Полонська-Василенко. Так, із нагоди відзначення в 1939 р. ювілею Т.Шевченка було створено редакційну колегію, відповідальну за підготовку п'ятитомного видання творів митця. До її складу увійшли О.Корнійчук, Ф.Редько, П.Тичина, М.Рильський та низка дослідників з академічного Інституту української літератури⁷. Як зазначала Н.Полонська-Василенко, одним із завдань колективу окреслювалося позбавлення Шевченкових текстів «перекручень, які внесені були українськими буржуазними націоналістами»⁸. «Правильному розумінню» поглядів Т.Шевченка, його взаємин із російськими літераторами мали також сприяти вступна частина та примітки до видання.

Підготовка до святкування наступної (вже по завершенню Другої світової війни) Шевченкової ювілейної дати викликала занепокоєння радянської влади. Так, 11 березня 1945 р. секретар ЦК КП(б)У К.Литвин інформував партійне керівництво про «вади», виявлені в газетах, котрі надрукували статті про Т.Шевченка. Констатувалося, що поета зобразили «відірвано від дійсності», наголошувалося: «Коли ми показуємо визначного діяча минулого, проводимо ювілеї, пов'язані з його іменем, завжди необхідно підкреслювати зв'язок минулого з дійсністю, вказувати на роль партії й тов. Сталіна»⁹.

Упродовж комуністичної доби об'єктом ідеологічного нагляду на етапах попереднього цензурування та подальшого контролю неодноразово ставали видання «Кобзаря». Так, суттєвих редакторських правок зазнали збірники, що побачили світ у 1937, 1947, 1950, 1954, 1956, 1975 рр. Найбільше заборон припало на такі твори: «Стоїть в селі Суботові», «Чигирине, Чигирине», «Якби-то ти, Богдане п'аний, тепер на Переяслав глянув», «Великий льох», «Іржавець», «За що ми любимо Богдана», «Сліпий», «Розрита могила» та ін.

«Плідність» цензорської діяльності ілюструє статистика втручань у літературні твори Т.Шевченка, намагання їх «виправити», а також кількість вилучених поезій. Так, із «Кобзаря» видання 1937 р. знято один твір, 1947 р. – два, 1951 р. – п'ять, 1954 р. – шість, 1956–1961 рр. – два, 1974 р. – три, 1976–1980 рр. – вісім, 1982–1988 рр. – три¹⁰. Апофеозом редакторських «зачисток» стала поява 1950 р. збірника, позбавленого вісімнадцяти поезій (7% усього обсягу «Кобзаря»), у тому числі циклу переспівів «Давидові псалми» та вірша «Заступила чорна хмара».

⁷ Очеретянюк В. Загратовані книги: Встановлення партійно-державного контролю над виданням, розповсюдженням та використанням літератури в Україні у 20–30-ті рр. // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 1999. – №1/2. – С.128–141.

⁸ Полонська-Василенко Н.Д. Українська академія наук (Нарис історії). – К., 1993. – С.115.

⁹ Витяг із протоколу засідання комісії по пресі та видавництвам при Політбюро ЦК КП(б)У від 11 березня 1945 р. «Про недоліки у газетах» // Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф.1. – Оп.16. – Спр.15. – Арк.112.

¹⁰ Діденко Ю. 9 березня – день народження Т.Г.Шевченка: Прочитайте знову ту славу // Український Південь. – 2008. – №9. – С.8.

Доводиться констатувати, що єдине повне зібрання поезій Т.Шевченка за радянського періоду побачило світ лише 1926 р. На території УРСР після 1972 р. не було видруковано жодної повної збірки «Кобзаря». Навіть із книги видання 1989 р. (фактично напередодні розпаду системи комуністичної цензури) відповідальні особи вилучили поему «Сліпий».

Січень 1990 р. ознаменувався ліквідацію Головліту та скасуванням системи комуністичної цензури в УРСР¹¹. Після проголошення 1991 р. державної незалежності України та з відкриттям архівних і бібліотечних спецфондів у вітчизняних дослідників з'явилася нарешті можливість ознайомитися з унікальними історичними джерелами.

Одна з таких державних наукових установ, де збереглися цінні матеріали колишнього спеціального фонду – Книжкова палата України імені Івана Федорова. Означений фонд загальною кількістю 17 236 одиниць друкованої продукції містить матеріали, що побачили світ на теренах радянської України з 1917 до 1976 рр. та підпали під цензурні заборони. Свого часу сюди, зокрема, потрапили і збірники творів Т.Шевченка.

Упродовж 1999–2002 рр. співробітники Книжкової палати України у процесі реалізації комплексної наукової теми «Організація й формування фондів забороненої літератури під кутом зору ідеологічної політики держави», започаткованої в межах проекту «Створення Українського бібліографічного репертуару XVI–XX ст. і формування комп'ютерної бібліографічної бази «Україніка»», опрацювали близько 6000 назв заборонених радянською цензурою неперіодичних, періодичних та продовжуваних видань, котрі побачили світ в Україні 1917–1921 рр. дев'ятьма мовами. На базі цього документального масиву підготовлено науково-допоміжні бібліографічні посібники¹², що дозволяють скласти перелік збірників творів Т.Шевченка, заборонених органами контролю на підставі ідеологічних мотивів:

1. *Шевченко Т.Г.* «Заборонені» поезії Т.Г.Шевченка. – Катеринослав: Укр. вид-во в Катеринославі, 1917. – 93 с.

2. *Шевченко Т.Г.* Причинна; Утоплена; Русалка; Черниця Марьяна: Поеми / Худож. М.Пимоненко. – К.: Друк. С.В.Кульженка, [1917]. – 32 с.

3. *Шевченко Т.Г.* Царі; Саул; Юродивий; Молитви. – К.: Вид. т-во «Криниця»; Військ. друк. «Герольд», 1917. – 19 с.

4. *Шевченко Т.Г.* Гайдамаки. – К.: Вид. т-во «Криниця»; Військ. друк. «Герольд», 1918. – 92 с.

¹¹ 17 січня 1990 р. на світ з'явився поворотний в історії комуністичної цензури в Україні документ, в якому йшлося: «Повернути із спецфондів до загальних фондів бібліотек усі видання, які підлягали виключенню з бібліотек і книготорговельної мережі за списками і наказами Головліту УРСР. Усі раніше видані списки і накази Головліту УРСР з цього питання вважати такими, що втратили чинність, в тому числі наказ №5-дск від 11.10.1989 р. Начальник Головного управління Л.Д.Солодовник» (цит. за: *Шаповал Ю.* Доля як історія. – К., 2006. – С.238–239). Цей відомчий наказ можна вважати епітафією цензури. Найцікавіше те, що її написав для себе сам Головліт УРСР.

¹² Спецфонд Книжкової палати України (1917–1921 рр.): Наук.-допом. бібліограф. покажчик / Уклад. О.Федотова, О.Устіннікова, П.Сенько. – К., 2003. – 360 с.; Спецфонд Книжкової палати України (1917–1921рр.): Додатковий випуск: Наук.-допом. бібліограф. покажчик / Уклад. О.Федотова, О.Устіннікова, П.Сенько. – К., 2003. – 60 с.

Те саме / Передм. В.Щепотьєва. – Полтава: Вид. Полт. спілки спожив. т-в; Друк. Спілки спожив. т-в. – 99 с.

Те саме / Під. ред. М.Плевако, О.Синявського. – Х.: Вид-во «Українська книгарня» ім. Б.Грінченка; Друк. П.Калугіна. – 86 с. (серія «Народна книгозбірня», №1);

Те саме. – Х.: Вид. т-во «Рух». – 64 с.

5. *Шевченко Т.Г.* Іван Підкова; Гамалія; Тарасова ніч / Під ред. С.Русової, Ю.Сірого (псевд.) (Ю.Тищенко), Я.Чепіги (псевд.) (Я.Зеленкевич), С.Черкасенка. – К.: Вид. т-во «Дзвін»; Українська школа; Друк. б. 1-ї Київ. друк. спілки, 1918. – 11 с.

6. *Шевченко Т.Г.* Катерина. – К.: Вид-во книгарні Є.Череповського; Друк. І.І.Чоколова, 1918. – 32 с.

7. *Шевченко Т.Г.* Катерина; Тополя. – К.: Всеукр. учит. вид. т-во; Друк. Київ. спілки установ дріб. кредиту, 1918. – 39 с.

8. *Шевченко Т.Г.* Кобзарь / Під ред. В.Доманицького; вступ. ст. Д.Багалія. – Х.; К.; Л.: Вид. т-во «Рух»; Друк. І. Гессен, 1918. – 502 с.

Те саме. – К.: Вид-во книгарні Є.Череповського; Друк. І.І.Чоколова. – 575 с.

Те саме. – Х.: Изд. П.Д.Калугіна. – 208 с.

9. *Шевченко Т.Г.* Маленький Кобзарик. – Одеса: Селянська самоосвіта; Друк. губерн. комісаріату освіти, 1918. – 16 с.

10. *Шевченко Т.Г.* Маленький Кобзарь. – 5-те вид. – К.: Відродження, 1918. – 32 с.

11. *Шевченко Т.Г.* Назар Стодоля: Драма на 3 дії. – К.: Друк. «Енергія» і К., 1918. – 60 с.

Те саме. – К.: Вид-во книгарні Є.Череповського; Друк. І.І.Чоколова, 1918. – 48 с. (серія «Театральна бібліотека», №3);

12. *Шевченко Т.Г.* Найми́чка. – Херсон: Вид. Кооп. т-ва «Українська книгарня»; Друк. С.Н.Ольховикова та С.А.Ходушина, 1918. – 24 с.

13. *Шевченко Т.Г.* Плач Ярославни; Бій з половцями / Мал. П.Діденка. – Чернігів: Вид. т-во «Сіверянська думка», 1918. – 12 с.

14. Шевченківський збірник. – Х.: Вид. Всеукр. літ. ком.; Коміс. по влаштуванню Шевченк. Свята; Друк. «Ренесанс», 1919. – 48 с. (зміст: *Луначарський А.* Тарас Григорович Шевченко: Біографія: Великий народний поет; *Яновський Б.* Шевченко в музи́ке; *Шевченко Т.* Вибрані поезії);

15. *Шевченко Т.Г.* Маленький Кобзарик. – Одеса: Селянська самоосвіта; Друк. губерн. комісаріату освіти, 1918. – 16 с.

16. *Шевченко Т.Г.* Маленький Кобзар. – Кам'янець на Поділля: Українське видавництво в Катеринославі, Правобереж. філ., 1919. – 96 с.

17. *Шевченко Т.Г.* Збірка [уривків з] творів з нагоди 106-річниці його уродин / З поясн. С.С.Пастушенко. – Умань: Вид. повіт. від. нар. освіти; Друк. «Друкар» А.Галкіна, [1920]. – 45 с.

18. *Шевченко Т.Г.* Кобзар / З біогр. нарисом, напис. М.О.Китаєвим. – Кременчук: Вид. Союзу спожив. т-в Кременчуц. р-ну, 1920. – 87 с.

19. *Шевченко Т.Г.* Назар Стодоля: Драма на 3 дії. – Кременчук: Вид. Союзу спожив. т-в; Друк. т-ва «І.А.Дохман», 1920. – 32 с.

20. *Шевченко Т.Г.* Вибрані твори: На 60-літ. роковини смерті Шевченка (11.ІІІ.1861 – 11.ІІІ.1921). – Одеса: Всеукр. держ. вид-во; 8-я Сов. типо-литогр., 1921. – 54 с.

21. *Шевченко Т.Г.* Кобзарь / За ред. В.Доманицького. – К.: Держ. вид-во; 7-ма Рад. друк., 1921. – 575 с.

22. *Шевченко Т.Г.* Кобзарь: Скор. ювіл. вид. 1861–1921. – Х.: Всеукр. держ. вид-во; Уряд. друк., 1921. – 332 с.

23. *Шевченко Т.Г.* Найми́чка / Текст по Доманицькому; передм. Р.Волкова. – Одеса: Всеукр. держ. вид-во; 8-ма Рад. друк., 1921. – 23 с.

24. *Шевченко Т.Г.* [Поезії]: На роковини Т.Г.Шевченка [10 берез. 1861 р. – 10 берез. 1921 р.] / Передм. В.Доманицького. – Вінниця: Всеукр. держ. вид-во; Поділ. філ.; 2-га Рад. друк., 1921. – 28 с.

25. *Шевченко Т.Г.* Революційні поезії / Передм. С.Григорука. – К.: Держ. вид-во; 2-га Рад. друк., 1921. – 87 с. (серія «Універс. б-ка», №16).

Наведений перелік дозволяє сформуванати загальне уявлення щодо можливих причин заборони творів Т.Шевченка. Ключовою можна вважати наявність у збірках вступних статей (передмов), коментарів, ілюстрацій або редакційних правок авторства репресованих комуністичною владою діячів культури. Характерним для радянської практики цензурування Шевченкової літературної творчості залишався також той факт, що підготовлені видання ніколи не містили будь-яких відомостей щодо неповноти збірок через зняті твори або вилучені з них текстові фрагменти.

Нижче пропонуємо читачеві декілька вельми характерних документів, пов'язаних зі створенням художнього фільму «Тарас Шевченко». Головну роль у цій стрічці режисера І.Савченка зіграв актор С.Бондарчук, а сам фільм з'явився на екранах у 1951 р. Його появі передувала своя історія. Після одноїменної кінокартини П.Чардиніна 1926 р. (у 1937 р. засуджена як «контрреволюційна, фашистська й націоналістична») виник своєрідний вакуум у кінозображенні Т.Шевченка. У 1947 р. режисер І.Анненський розпочав зйомки чергового «Тараса Шевченка». Фільм ґрунтувався на романі О.Ільченка «Петербурзька осінь».

Це починання збіглося з черговою «антинаціоналістичною» кампанією в УРСР і видалося пильним ідеологам завузьким, оскільки йшлося лише про поетове життя у Санкт-Петербурзі. Було поставлено вимогу показати ширшу панораму життя України ХІХ ст., соціальні утиски, селянські повстання, уболівання російських революціонерів і т.ін. Саме тоді влада обрала І.Савченка, автора знаменитого радянського блокбастера «Богдан Хмельницький» (вийшов на екрани у квітні 1941 р.), сценаристом і режисером¹³.

Шлях до цього фільму для І.Савченка виявився непростим через особливу пильність ідеологів тодішньої УРСР. Зрештою для кінорежисера все закінчилося трагічно: він помер від інфаркту 14 грудня 1950 р. у віці 45 років, так і не дочекавшись виходу картини на екрани. Роботу над стрічкою завершували його студенти зі Всесоюзного державного інституту кінематографії. У грудні 1952 р. фільм було відзначено Сталінською премією 1-го ступеня. Того самого року І.Савченкові посмертно присуджено особливий почесний диплом за режисуру, а С.Бондарчукові – премію за акторську роботу на VII Міжнародному кінофестивалі в Карлових Варах.

Ми публікуємо документи, датовані листопадом – груднем 1948 р. На той момент після спеціальної постанови ЦК КП(б)У творців фільму вже змусили переробляти сценарій, читаючи який, пильний рецензент

¹³ *Скельчик С.* Імперія пам'яті: Російсько-українські стосунки в радянській історичній науці. – К., 2008. – С.232.

конформіст-критик І.Стебун (Кацнельсон) зажадав правок на користь зображення Т.Шевченка як соціального активіста й послідовника російських революціонерів. Головний редактор Міністерства кінематографії УРСР П.Єсельсон радив, як саме вирішити епізод, пов'язаний із зустріччю Т.Шевченка з М.Чернишевським, причому нехтуючи тим, що такого епізоду насправді взагалі не було¹⁴.

Минув час, і І.Стебун був начебто вже задоволений сценарієм, що засвідчувала його рецензія, датована 15 грудня 1948 р. (див. документ №2). Позитивний відгук на нову версію того самого дня дав і П.Єсельсон (див. документ №3). За два дні міністр кінематографії УРСР А.Кузнецов видав наказ про прийняття сценарію й передачу його на затвердження міністрові кінематографії СРСР І.Большакову (див. документ №4). 30 грудня А.Кузнецов написав листа секретареві ЦК КП(б)У К.Литвину про необхідність прискорити розгляд сценарію на ще одному засіданні політбюро ЦК КП(б)У, оскільки в Москві сценарій могли затвердити лише після цього (див. документ №5).

На початку 1949 р. ЦК КП(б)У дозволив І.Савченку зйомки. До речі, фільм готувався у двох версіях – російською та українською мовами, різними дублями. Та це ще був не кінець. У червні 1950 р. вожді заходилися обговорювати режисерську версію стрічки. Повернулися до попередньої критики, а І.Стебун і керівник агітпропу ЦК КП(б)У Д.Копиця написали нову критичну рецензію на фільм. Вони це зробили, зажадавши додати критичні висловлювання Т.Шевченка про І.Мазепу й позитивні оцінки ним Б.Хмельницького. Крім того, вимагалось «посилити» тему зв'язків митця з російськими «революційними демократами»¹⁵. Було створено спеціальну комісію, котра наглядала за монтажем кінокартини.

Нарешті фільм дійшов до Москви. Серед затверджених там сцен були пристрасна промова Т.Шевченка до селян із закликом до повстання, розмова російських революціонерів про те, як повернути поета з вигнання та деякі вигадані сюжети, яких у реальному Шевченковому житті не траплялося. У грудні 1950 р. І.Савченко почав дозйомки «рекомендованих» епізодів, але, як ми вже зазначали вище, невдовзі пішов із життя. А стрічка залишилася – із таким Т.Шевченком, котрий був зручним і потрібним комуністичному режиму, і яким його дозволила суспільству уявляти тодішня цензура.

Подані нижче документи зберігаються у Центральному державному архіві громадських об'єднань України. Друкуються мовою оригіналу.

¹⁴ ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.70. – Спр.1550. – Арк.7.

¹⁵ Єкельчик С. Імперія пам'яті: Російсько-українські стосунки в радянській історичній науці. – С.232.

№1

**Заключение редакции Министерства кинематографии УССР
по сценарию «Тарас Шевченко»**

24 ноября 1948 г.

В новом варианте сценария «Тарас Шевченко», представленном И.Савченко, найдено много верных и художественно-сильных приёмов для воссоздания образа гениального украинского поэта-демократа и конкретной исторической обстановки, в которой протекали его жизнь и деятельность.

Шевченко показан в ряду передовых людей своей эпохи, которые боролись против царизма и крепостничества. При этом подчеркнута связь Шевченко с народом, из которого он вышел и сыном которого являлся, революционность взглядов Шевченко, органически вытекающая из всего его мировоззрения и находившая отражение в его творчестве. Образ Шевченко в сценарии – это образ многогранной, духовно богатой и мощной личности, поистине великого сына своего времени. В то же время яркими мазками дана картина николаевской России, её реакционности, духа бездушной муштры, тяготевшего над ней. Во многом сильно и убедительно показано расхождение Шевченко с либералами, националистами, с Костомаровым и Кулишом, борьба Шевченко с направлением Кулиша, хотя эта линия в сценарии нуждается в дальнейшем заострении. Убедительно и на высоком художественном уровне раскрыта роль украинского панства, как угнетателя и эксплуататора своего народа, чем наглядно разоблачается теория «единого потока».

Автор глубоко изучил материал и использовал в сценарии такие биографические данные о Шевченко, которые мало освещались до сих пор в исторической науке.

При этих несомненных достоинствах, сценарий имеет и ряд существенных недостатков. Недостатки эти идут как по линии трактовки образа Шевченко на отдельных этапах его жизни и деятельности, так и по линии отображения отдельных исторических моментов, они проявились и в отборе биографического материала, в построении сюжета, в композиции сценария.

1. Повествуя о пребывании Шевченко на Украине, автор показывает его чрезмерно широко – в обществе панов, и значительно меньше и слабее – среди народа. Сцена помещичьего варварства на уборке урожая написана сильно, однако вызывает недоумение, что Шевченко «не замечает» дикого произвола помещиков и издевательства над крепостными, и уезжает с панами в то время, как на поле вспыхивает крестьянский бунт. Более того, – Шевченко позволяет помещику Лукашевичу увезти себя. Всё это бросает неправильный свет на фигуру Шевченко.

Внутренний смысл этих эпизодов заключается в том, что Шевченко якобы «прозрел» во время пребывания на Украине. Автор хочет показать, что Шевченко будто бы только тут убедился, как тяжело живут крепостные, увидел, что украинские паны эксплуатируют народ столь же бесчеловечно, как русские и иноземные помещики, владевшие поместьями на Украине. В предыдущем варианте это «прозрение» описывается чрезвычайно подробно. В этом варианте оно всё ещё существует и к этому направлена трактовка сцен у помещиков.

Так, готовясь к поездке на Родину, Шевченко провозглашает: «На мою Украину. В мой тихий, светлый рай». В беседе с помещиком Барабашем, заявляя, что на Украине «золотого века» ещё не было, Шевченко перечисляет имена только польских угнетателей народа. «Прозрение» на истинную роль украинского панства якобы приходит к нему лишь позднее, когда он увидел крепостных. Об этом говорит Шевченко, заявляя Кулишу: «Сердце моё ожесточилось не в Петербурге. Прозрение – вот причина».

Такая трактовка применительно к Шевченко, который сам был крепостным и знал жизнь крепостных не понаслышке, а испытал её на своей спине, является неверной. Ведь именно рассказывая о своём детстве, Шевченко писал, что «никогда не станет звать раем хату у пруда», что «в том раю он видел ад».

Реплики Шевченко в сценарии должны навести читателя на мысль, что поэт до приезда на Украину заблуждался насчёт истинной роли украинского панства и лишь потом «прозрел».

Вполне очевидна недопустимость такой трактовки образа Шевченко.

О «прозрении» Шевченко можно было бы говорить в том смысле, что увидев снова воочию ужасы крепостной жизни, он приходит к выводу о необходимости более решительной борьбы с царизмом, крепостничеством и это находит отражение в его творчестве. Ведь известно, что именно после возвращения с Украины Шевченко пишет «Сон», где показывает ужасы украинского «рая». Тогда же прозвучал гневный вопрос Шевченко: «Чи довго ще на сім світі панам панувати?».

Такое освещение событий, связанных с поездкой Шевченко на Украину, было бы более правильным и более острым.

Написанный в противовес эпизодам пребывания Шевченко среди помещиков эпизод встречи его с роднёй и крестьянами – явно бледен и носит отпечаток недоделанности.

Показ пребывания Шевченко на Украине нуждается в серьёзной доработке.

При этом представляется целесообразным, кроме поправок, вытекающих из того, что сказано выше, учесть и такие замечания.

Замечание Барабаша о том, что он, заботясь о судьбе крепостных, писал царю – лишнее, оно вызывает недоумение в связи со всем последующим описанием его дикого варварства. Вовсе лишний и весь эпизод поездки к Лукашевичу, даже в чисто сюжетном отношении не помогающий развитию действия, а скорее препятствующий ему.

2. Неправильно представлять Шевченко как прямого агента петрашевцев, выезжающего на Украину для выполнения их революционного задания. Насколько это не вяжется со всем автобиографическим материалом видно из того, что в сценарии совсем не показано, что же делал Шевченко в университете, чем закончился проект его революционной работы там. Весь этот эпизод повисает в воздухе.

В связи с этим, следует отметить также, что эпизод первой встречи с Костомаровым представляется ненужным, да и с точки зрения драматургической – он лишний и малоинтересный.

3. Линия Кирилло-Мефодиевского братства, в основном, верна. Однако не следует прямо указывать на то, что Шевченко вступил в братство.

4. Серьёзные возражения вызывают некоторые моменты в показе пребывания Шевченко в ссылке.

Преувеличено значение Сераковского для биографии Шевченко и большое место, отведённое Сераковскому в сценарии, неоправданно. Сераковский в ссылке показан

как либерал-реформист, рассчитывающий добиться частичных мелких реформ путём службы царю. Это – ещё не тот Сераковский, который в дальнейшем стал вождём восстания жмудских крестьян и кончил жизнь на виселице.

Некоторые эпизоды, связанные с Сераковским, явно излишни. Такою представляется, например, сцена, где Сераковский берётся обучать офицера Косарева французскому языку и танцам.

Отметим тут же, что и в дальнейшем некоторые эпизоды с Сераковским фальшивы и неоправданны. Так, преувеличена роль Сераковского в освобождении Шевченко из ссылки и приёмы, которыми он действует – через аристократических «дамочек» – вызывают недоумение и принижают образ Шевченко.

Не следует подменять этими приёмами салонной политики показ того факта, что о судьбе Шевченко беспокоилась группа прогрессивных русских интеллигентов. При этом следует отметить, что желательнее было бы более отчётливо подчеркнуть горячую заинтересованность Чернышевского в хлопотах об освобождении Шевченко.

Никак нельзя согласиться с концовкой фильма, где мы видим три символические фигуры – Шевченко, Чернышевского и Сераковского. Какой смысл закладывается в эту символическую картину, если мы в фильме видим Сераковского как службиста-реформиста, и лишь в конце он бросает несколько реплик, свидетельствующих о его революционных намерениях? И правомерно ли ставить рядом Сераковского с Чернышевским и Шевченко, да ещё в такой символической связи?

Много неправильного и в том, как показана одна из сильнейших сцен в ссылке – гибель солдата Скобелева под шпицрутенами.

Насквозь фальшива и оскорбительна для Шевченко сцена, в которой он во время избияния Скобелева шпицрутенами сидит на квартире офицера – одного из палачей, командующих экзекуцией – и пьёт водку этого офицера.

Вряд ли стоит подчёркивать в сценарии так усиленно, что в результате десятилетней ссылки «ни одна черта во внутреннем образе» Шевченко не изменилась. Вполне ответственно было бы подчеркнуть, что в ссылке закалились революционные убеждения Шевченко, возросли его ожесточение против царизма, его готовность бороться с ним. На необходимость такой трактовки результатов ссылки прямо указывает решение ЦК КП(б)У о сценарии «Тарас Шевченко».

Непонятна в данном контексте и неуместная фраза о том, что «я не изменился, но изменился мир – и это настоящее счастье».

5. Автор правильно подчёркивает величие Шевченко как мыслителя. Однако, хотя фраза о Фульtone и Уатте и их гениальном детище взята текстуально из Шевченко, её следует видоизменить, так как в свете наших нынешних знаний о роли русских изобретателей и техников в развитии современной техники – она звучит неуместно.

В эпизоде на пароходе в Нижнем Новгороде совершенно лишняя, случайная, никак не развитая фигура Брылкина.

Эпизоды в Нижнем Новгороде – рубленные, отрывочные. Очевидно, это происходит от того, что сокращение сценария в некоторых местах произведено механически.

Вызывает серьёзные возражения показ петербургского периода жизни и деятельности Шевченко. Шевченко совершенно не показан в этот период как поэт, хотя именно в Петербурге после ссылки Шевченко написал знаменитые стихотворения, где он призывал «точить топоры» против угнетателей народа, «повести на плаху царя».

Не показано, что эти призывы Шевченко перекликались с лозунгами русских революционеров-демократов, звавших Русь «к топору».

Одним из важнейших элементов сценария является линия отношений Чернышевского и Шевченко. Между тем, основной эпизод, в котором показано общение Шевченко с Чернышевским, посвящён тому, что Чернышевский обучает Шевченко «осторожности» и эзоповскому языку.

Нельзя не видеть, насколько это недостаточно и нехарактерно для обоих великих революционеров-демократов.

Линия отношений Чернышевского и Шевченко нуждается в иной, правильной трактовке и дальнейшем развитии.

Шевченко показан в Петербурге совершенно оторванным от народа.

Неудачно освещено в сценарии отношения Белинского и Шевченко.

Нелишним представляется эпизод праздника у Толстых. Тост за государя и восхваления Шевченко из уст Анастасии Толстой, которую Чернышевский незадолго до этого причисляет «к пустым людям», не могут оправдать существования этого эпизода.

Редакция Министерства кинематографии УССР считает, что в этом виде сценарий «Тарас Шевченко» не может быть принят и подлежит доработке.

При доработке редакция министерства считает необходимым, кроме всего, изложенного выше, учесть и такие соображения:

1. Необходимо более отчётливо показать, как из наблюдения крестьянской жизни и страданий крепостных рождаются стихотворения Шевченко.

2. При показе ссылки – желательно сохранить эпизод, имевшийся в предыдущем варианте сценария и отражающий реакцию Шевченко на известие о революции во Франции. Это очень важный эпизод для характеристики Шевченко в первой ссылке.

3. Совершенно правильным является указание консультанта т. Стебуна на то, что необходимо показать, как и в период ссылки Шевченко – его стихи живут в украинском народе и способствуют росту революционных настроений.

4. Весьма желательно включить эпизод с Олдриджем в Петербурге, как очень красочный, имеющий большое значение для раскрытия образа Шевченко и звучащий актуально в наши дни.

5. Возможно, следовало бы включить эпизод прихода к Шевченко в Петербург ходоков с Украины, посланных выяснить, «не утаили ли паны волю», якобы дарованную царём. Этот эпизод позволяет показать не прерывавшуюся и в Петербурге связь Шевченко с народом.

6. Следует очистить образ Шевченко от налёта пассивности и слезливости, что особенно проявляется во второй половине сценария.

7. Ввиду того, что концовка в сценарии фактически не найдена, представляется целесообразным закончить сценарий показом перевоза гроба с телом Шевченко на Украину, погребения его в Каневе, народного движения в связи с этим. На необходимость такой концовки прямо указывает решение ЦК КП(б)У.

Главный редактор Министерства кинематографии УССР (П.Есельсон)

ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.70. – Спр.1550. – Арк.1–8 (машинопис, оригінал)

№2
РЕЦЕНЗИЯ
на сценарий «ТАРАС ШЕВЧЕНКО» (1841–1860 годы жизни)

Новый вариант литературного сценария «Тарас Шевченко» охватывает почти весь период жизни революционной и творческой деятельности великого украинского поэта – революционера-демократа. Перед автором сценария стояла чрезвычайно сложная и трудная задача: необходимо было воссоздать в кинодраматургических произведениях образ Шевченко во всём его многогранном величии – как великого поэта-революционера, мыслителя, наконец как человека, как личность в её неповторимых чертах характера, и, самое главное, найти тот художественный синтез, который мог донести с экрана реальный живой образ Шевченко зрителю.

Сложность и трудность задачи заключается ещё и в том, что художественное кинодраматургическое решение её требует в то же время максимального сохранения реальной исторической конкретности образа Шевченко, как и всей современной ему обстановки, условий общественного и политического развития.

Воссоздать образ Шевченко – значило, прежде всего, решить такие вопросы:

а) Шевченко и народ, Шевченко и крепостное крестьянство Украины, выходцем из которого и певцом которого он был;

б) Шевченко и общественное движение 40-х – 50-х гг., Шевченко и либералы, Шевченко и русская передовая общественная революционная мысль, русские революционеры-демократы;

в) Шевченко и царизм;

г) Шевченко и панство, в частности либерально-националистическое панство;

д) Шевченко и литература, его философско-эстетическое кредо, Шевченко в борьбе за боевую революционную литературу. Показать Шевченко как борца и поэта, или вернее, как поэта-борца – непримиримого, гневного врага самодержавно-крепостнического строя, как народного поэта в истинном значении этих слов, раскрыть огромную силу влияния его на народ, и в то же время показать народ как главный объект и источник идейно-творческого вдохновения поэта; раскрыть процесс идейного и художественного формирования Шевченко – всё это требовало от сценариста не только совершенного знания фактического материала и правильного его осмысления, но и строжайшего выбора материалов, правильного художественного домысла.

Рецензируемый сценарий свидетельствует о большой творческой работе автора над материалом. В сценарии есть ряд совершенно новых и удачных находок исследовательского характера, представляющих интерес для всего шевченковедения (Шевченко – Сераковский), по-новому раскрывающих отдельные страницы его биографии. Автор сценария пошёл по верному пути, это не биографическая хроника, а художественное кинодраматургическое произведение о Шевченко. Автор подошёл к решению своей задачи как опытный художник киноискусства, и в то же время вооружённый хорошим знанием материала.

Пушкин, Лермонтов... Царизм убил их ружьями Дантеса и Мартынова, кто следующий?

Крепостной юноша, талантливый художник С.-Петербургской академии художеств, любимый ученик Карла Брюллова.

Тарас Шевченко, лепящий в своём воображении «кровожадных гайдамаков», познавший весь ужас крепостнического произвола, – автор «Кобзаря» – вот она, новая жертва царизма.

Полный жизни, энергии, жаждущий знаний и овладающий ими, беспокойный и ищущий «мужицкий Рембрандт», таким Шевченко вступает на путь своей сознательной жизни.

Экспозиция решена удачно. И можно только пожалеть, что в этом варианте сценария выпала одна существенная, и очень важная деталь, зафиксированная самим Шевченко в его дневнике, имевшая своё отображение в предыдущем варианте сценария. Мы имеем в виду коллизию Шевченко – Брюллов, их спор о сущности искусства, о картине Брюллова «Осада Пскова», об отношении искусства к жизни, к действительности.

Искусство не самоцель – оно должно быть искусством для народа. И Шевченко убедительно выходил победителем в споре с Брюлловым.

Это, на наш взгляд, следует восстановить в сценарии.

Шевченко кончает академию. Он стремится скорее попасть на Украину – свою любимую, родную и многострадальную землю, на которую уже так давно не ступала его нога.

Линия Шевченко и Петрашевский взята в сценарии правильно. Она раскрывает связь Шевченко с общественным движением России в 40-х гг.

Там же дана верно линия Шевченко и Кирилло-Мефодиевское братство (Костомаров, Кулиш).

Ярким эпизодом выглядит в сценарии – Шевченко читает свою поэму «Сон». Здесь образ Шевченко поднят до большого обобщения. Эпизод этот наглядно и убедительно раскрывает пропасть между Шевченко и украинским панством, стремящимся видеть в поэте своего пророка, и в то же время даёт нам Шевченко как поэта – народного трибуна, как совесть и голос крепостных масс, поэта, преисполненного революционной страсти и большой одухотворяющей силы.

В сценарии отражена действенная сила поэта Шевченко и народа. В фильме о Шевченко это тем более необходимо было сделать, что популярность его произведений у народа не знает аналогии. Многие стихи поэта стали народными. И даже тогда, когда Шевченко был в ссылке, его популярность не только не уменьшилась, но и росла и усиливалась. Правильно сделана монтажировка эпизодов роста популярности его стихов в народе. Шевченко в Новопетровске, но действует он, его слова, на Украине. Там, в Новопетровске, мучают поэта, а здесь, на Украине, его стихи бьют, подрывают самодержавно-крепостнический строй.

Одним из наиболее удачных эпизодов, раскрывающих моральное, духовное превосходство Шевченко над его «палачами» в ссылке, является эпизод в комнате Косарева. Автор нашёл тактичное и умное решение в раскрытии той гнусной обстановки, в которую был брошен Шевченко и сумел в то же время показать непреклонную и нестигаемую волю великого поэта-революционера.

Интересно решена линия Шевченко – Сераковский.

Ярко и убедительно раскрыта общность Шевченко и Чернышевского. Главное в сценарии есть. И с точки зрения исторической правдоподобности, и с точки зрения кинодраматургической.

Кандидат филологических наук
Доцент
Старший научный работник
Института литературы
им. Шевченко
Академии наук УССР
Киев
15.XII.1948 г.

(И.Стебун)

ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.70. – Спр.554. – Арк.1–4 (машинопис, копія)

№3

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

**Редакция Министерства кинематографии УССР
по сценарию художественного фильма «Тарас Шевченко»
(авторы И.Савченко и А.Ильченко)**

15 декабря 1948 г.

Сценарий И.Савченко и А.Ильченко¹⁶ «Тарас Шевченко» верно и на высоком художественном уровне решает сложную задачу воссоздания образа гениального украинского поэта-демократа и конкретной исторической обстановки, в которой протекали его жизнь и деятельность.

Шевченко показан в ряду передовых людей своей эпохи, которые боролись против царизма и крепостничества. При этом подчеркнуты связь Шевченко с народом, из которого он вышел и сыном которого являлся, революционность взглядов Шевченко, органически вытекающая из всего его мировоззрения и находившая отражение в его творчестве. Образ Шевченко в сценарии – это образ многогранной, духовно богатой и мощной личности, поистине великого сына своего времени. В то же время яркими мазками дана картина николаевской России, её реакционности, духа бездушной муштры, тяготевшего над ней. Убедительно показано расхождение Шевченко с либералами, националистами Костомаровым и Кулишом, борьба Шевченко с направлением Кулиша. Наглядно раскрыта роль украинского панства, как угнетателя и эксплуататора своего народа, чем разоблачается тория «одного потока».

В сценарии есть ряд ярких эпизодов, воссоздающих образ Шевченко и колорит эпохи (начальные эпизоды, собрание братчиков кирилло-мефодиевцев, вечер под Ивана-Купала, вечер у Барабашей и чтение «Сна» Шевченко, эпизоды, показывающие Шевченко в ссылке и другие).

Авторы глубоко изучили материал и использовали в сценарии такие биографические данные о Шевченко, которые мало освещались до сих пор в исторической науке.

¹⁶ Зрештою автором сценарію залишився лише І.Савченко.

Можно было бы пожелать, чтобы сценарий имел более впечатляющий финал, в котором были бы отражены похороны Шевченко на Чернечей горе при участии народа, народное движение против помещиков, связанное со смертью поэта.

Тем не менее, сценарий и в таком виде может считаться законченным произведением.

Редакция Министерства кинематографии УССР считает возможным принять сценарий «Тарас Шевченко» и представит его на утверждение министра кинематографии СССР.

Главный редактор
Министерства кинематографии
Украинской ССР

(П.Есельсон)

ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.70. – Спр.554. – Арк.5–6 (машинопис, оригінал)

№4
П Р И К А З
министра кинематографии Украинской ССР

г. Киев

№62

17 декабря 1948 г.

СОДЕРЖАНИЕ: О сценарии художественного фильма «Тарас Шевченко»
(авторы: И.Савченко и А.Ильченко)

Рассмотрев сценарий «Тарас Шевченко» (авторы И.Савченко и А.Ильченко) и заключения по сценарию:

- а) сценарного отдела Киевской студии художественных фильмов,
- б) консультанта – кандидата филологических наук И.И.Стебуна,
- в) редакции Министерства кинематографии УССР

П Р И К А З Ы В А Ю:

Сценарий «Тарас Шевченко» принять и представить на утверждение министра кинематографии СССР тов. Большакова И.Г.

Министр кинематографии
Украинской ССР

(А.Кузнецов)

ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.70. – Спр.554. – Арк.7 (машинопис, засвідчена копія)

№5
СЕКРЕТАРЮ ЦК КП(б)У
тов. ЛИТВИНУ К.З.

Сценарий художественного фильма «Тарас Шевченко» переработан на основе решения ЦК КП(б)У и представлен 16 декабря секретарю ЦК КП(б)У товарищу Хрущёву Н.С., 19 декабря – министерству кинематографии СССР и, по окончании подготовки экземпляров сценария, 30 декабря – отделу пропаганды и агитации ЦК КП(б)У.

Сценарий направлен в Министерство кинематографии СССР, так как коллегия Министерства кинематографии СССР своим постановлением обязала нас представить сценарий «Тарас Шевченко» не позже 20 декабря с.г.

Ввиду того, что решение по сценарию «Тарас Шевченко» будет принято Министерством кинематографии СССР и художественным советом в Москве только после того, как сценарий будет рассмотрен и одобрен Центральным комитетом КП(б)У, прошу Вас ускорить рассмотрение сценария.

Министр кинематографии
Украинской ССР

(А.Кузнецов)

30 декабря 1948 г.

ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.70. – Спр.554. – Арк.8 (машинопис, оригінал)

In the article the problem of ideological interpretation of T.Shevchenko's image is considered during the Soviet period. The peculiarities of the literary censorship of the writer and film script of director I.Savchenko are lighted by the authors.

Keywords: Taras Shevchenko, Ukraine, Soviet period, censorship control, literature, script, Savchenko.

